

amihez egyfelől a szabad piac, másfelől pedig a demokratikus berendezkedés biztosítja a feltételeket.

Ezzel szemben – s ez az említett második cikk témája – Csehszlovákiában (és a keleti tömb többi országában) nem sikerült a számítógépesítés és a telekommunikáció fejlődése által felvetődött információs problémát megfelelően kezelni, még kevésbé megoldani. Ennek oka részint a probléma hibás (diffúz modellel való) metodikai megközelítése volt, részint pedig az, hogy téves képzetek voltak forgalomban az információ és a kommunikáció társadalmi szerepéről (információelzárás, dezinformálás, kivételezés az információkhoz való hozzáférésben stb.). Mindez a korántsem olcsó megoldási kísérleteket a feje tetejére állította, és gyakorlatilag kudarcra kárhoztatta. Ez nem is lehetett másként, hiszen az országban sem szabad piac, sem demokrácia nem volt. E cikk konklúziója pedig a következő: "Csehszlovákia olyan állam, amely nem bővelkedik természeti kincsekben, s ezért igen gyorsan el kellene sajátítania a megújítható erőforráson, azaz az információn alapuló társadalmak alapvető elveit. Jó néhány évvel ezelőtt Japán is tudatosította hasonló helyzetét, s íme: az említett stratégia eredményei ott felettebb atraktívan mutatkoznak meg. Csehszlovákia számára ugyancsak ez a gyakorlatilag egyetlen út jogosít fel arra a reményre, hogy az ország visszatér Európa fejlett országainak táborába. Ez korántsem csak a gazdaság rekonstrukcióját illetően hatalmas esély, hanem – hasonló arányban – a társadalom politikai és szociális szférájának rekonstrukcióját illetően is."

Az ismertetett két cikk "magasröptűségéhez" képest a hat hazai szakemberhez intézett körkérdésekre kapott válaszokra túlnyomórészt a "hétköznapi sarában való tipródás" volt a jellemző, azaz – talán az orvostudományi és az építésügyi információs szakember kivételével – a megkérdezettek a jelenlegi tudományos-műszaki-gazdasági információs rendszer túlélési lehetőségei miatt aggódtak.

Itt az új helyzet pozitívumaira és negatívumaira vonatkozóan közöljük a legteljesebb, mondhatni "leltározó" választ, amelynek egyes elemei a többiben is megtalálhatók. Pozitívumok: a nemzetközi együttmű-

ködési lehetőségek liberalizálódása, a külföldi tapasztalatszerzés lehetősége az önismeret reálisabbá tétele érdekében, lehetőség a valóban globális – nyugati–keleti, északi–déli irányú – információs rendszerek kiépítésére, a modern berendezések beszerezhetősége, a tájékoztatás nyíltá tétele. Negatívumok: finanszírozási nehézségek következtében a fejlődés (remélhetőleg: időleges) lelassulása, hajlam egy másféle egyoldalúságra (az eddigi kizárólagosan keleti orientációt kizárólagosan nyugati váltja fel), a kvalifikált munkaerő elvándorlása jobban fizető helyekre, az intézmények "túllépései" a rendeltetészerű működésben, nem utolsósorban "túlélésük" biztosításának kényszeréből.

A válaszok legbizonytalanabb összetevője a finanszírozás. Noha minden információs intézet igyekszik megkeresni a "kenyérre valót", ám még a legoptimálisabb becslés szerint sem lehet a költségek kétharmadánál többet "megkeresni". Az egyik válasz kétségtelenül elvi alapról indul, amikor azt javasolja, hogy a finanszírozás módjában tegyenek különbséget az alaputatás, a gyógyítás, a képzés és a kultúra, illetve a többi fizetésképes terület információellátásának finanszírozása között. Míg az első csoport finanszírozása továbbra is nemzeti feladat, addig a másodiké a szóban forgó intézmények gazdálkodási kérdése (marketing, propaganda, minőségjavítás stb.).

A Československá informatika azzal zárja a körkérdésekre adott válaszok közlését, hogy reméli: bizonyos idő elteltével az optimistább prognózisok valósulnak meg.

/MĚKUTOVÁ, H.: Informační společnost – abstrakce nebo realita? = Československá informatika, 32. köt. 4. sz. 1990. p. 98–101.

MĚKUTOVÁ, H.: Směřujeme I my k informační společnosti? = Československá informatika, 32. köt. 6. sz. 1990. p. 162–165.

Quo vadis VTEI? = Československá informatika, 32. köt. 10. sz. 1990. p. 298–303./

(Futala Tibor)

Bibliográfiai szolgáltatások és CD-ROM-ra alapozott katalogizáló rendszerek költségeinek összehasonlítása

Ha a könyvtáraknak választaniuk kell katalogizáló rendszerük kialakításakor a kapható bibliográfiai szolgáltatások és CD-ROM adatbázisok használata között, az alábbi tényezőket kell mérlegelniük:

- ▶ az adatbázis mérete és a rekordok típusa;
- ▶ a rekordok minősége;
- ▶ a könyvtár által használt más rendszerek illeszthetősége;

- ▶ milyen jól illeszkedik majd a rendszer a könyvtár működésébe;
- ▶ a könyvtár forrásmegosztó tevékenységére tett hatás;
- ▶ a szolgáltató fél által kínált műszaki támogatás és oktatás minősége; valamint
- ▶ a költségek.

Mindezek közül a szerző csak a főbb költségtényezők vizsgálatával foglalkozik, s egy adatlapot is kínál a költségek összehasonlításához.

FŐBB KÖLTSÉGTÉNYEZŐK

Három fő tényezőt kell figyelembe venni egy automatizált katalogizáló rendszer kiválasztásánál:

- ▶ vételi ár (egyszeri kiadás);
- ▶ fenntartási (folyamatos) költségek;
- ▶ a személyzetre fordítandó kiadások.

Vételi ár (egyszeri kiadás)

Összetevők:

- ▶ a hardver beszerzése;
- ▶ a szoftver beszerzése vagy használati jogának megvétele;
- ▶ a telekommunikációs eszközök díja;
- ▶ oktatás;
- ▶ a felhasználói profilhoz való illesztés;
- ▶ dokumentáció.

Éves fenntartási költség

Összetevők:

- ▶ a hardver fenntartása;
- ▶ a szoftver karbantartása, felújításai;
- ▶ rekordonkénti térítési díj;
- ▶ telekommunikációs díjak;
- ▶ az előállított outputok: mágnesszalagok, katalóguscédulák stb. költségei;
- ▶ anyagellátás.

A személyzetre fordítandó költségek

Tekintve, hogy a könyvtár működési költségeinek nagyobb részét a személyzeti kiadások teszik ki, rendkívül fontos a munkaidő-szükséglet meghatározása az alábbi összetevők alapján:

- ▶ az adatbázisban való találati arány;
- ▶ az adatbázis rekordjainak minősége;
- ▶ kényelmes adatbevitel saját katalogizálás esetén;
- ▶ az új rekordok könnyű átvétele a könyvtár katalógusába;
- ▶ a katalógus folyamatos karbantartásának egyszerűsége;
- ▶ a rendszer válaszadási ideje és a leállási idő mértéke.

Találati arány

A találati arány megállapítása nem könnyű, s bár fel lehet hozzá használni a szállító cég adatait a hasonló gyűjteménnyel rendelkező könyvtáraknál szerzett korábbi tapasztalataiból vagy más könyvtárak jelentéseit, amelyek ugyanezt a rendszert használják, a legmegbízhatóbb módszer mégis a közvetlen tesztelés. A könyvtárnak ehhez valamennyi beszerzésből (könyvek, időszaki kiadványok, audiovizuális anyagok) reprezentatív mintát kell összeállítania, s ennek alapján kell a kereséseket végrehajtania a választott adatbázisban. A találati arányt így valamennyi dokumentumtípusnál megállapíthatja. Némelyik szállító próbaidőszakra ajánlja fel szolgáltatásait, mások a könyvtáraktól kapott mintaanyag alapján kiíratást küldenek a talált rekordokról.

A rekordok minősége

Az adatbázisokból származó tételeket ki kell még egészíteni olyan könyvtárspecifikus adatokkal, mint a raktári jelzet vagy a tanszéki könyvtárak állományi adatai. A rekordok minősége attól függ, hogy mennyi időt kell fordítani ellenőrzésükre, javításukra; mennyire gyors és kényelmes a kiegészítő adatok bevitelére. Ennek megállapítására is a saját mintaanyag alapján végzett tesztelés a legjobb módszer, majd belőle kiindulva az átlagos ráfordítási idő meghatározása.

Kényelmes adatbevitel saját katalogizálás esetén

A fenti követelmény ellenőrzésére ki kell próbálni a rendszer adottságait, a beépített ellenőrző program-pontokat. Itt is meg kell állapítani a tételek bevitelére fordított átlagos időt.

Új rekordok átvétele a könyvtár katalógusába

Egy adott tétel katalogizálása után a rekordot milyen gyorsan csak lehet, be kell építeni a könyvtár nyilvános katalógusába. Cédulakatalógusok esetében a rendszernek cédulaprogramot és helyszíni nyomtatási lehetőséget kell biztosítania. Itt is figyelni kell az előállítási időre. Online olvasói katalógusoknál fontos szempont a közvetlen letölthetőség. Ha ez csak közbenső mágnesszalaggal oldható meg, ennek költségeit is számításba kell venni.

A katalógus folyamatos karbantartásának egyszerűsége

Fontos szempont, hogy egy tétel katalogizálása után milyen egyszerű és gyors eszközök állnak rendelkezésre a katalógus felújítására, legyen az cédula, COM vagy online típusú.

A rendszer válaszadási ideje és a leállási idő mértéke

A katalogizálásra fordítandó idő nagymértékben függ a rendszer válaszadási idejétől. Ha néhány másodpercnél többet vesz igénybe egy-egy utasítás végrehajtása, vagy gyakori a leállás, a személyzeti költségek is megnövekednek.

A fenti vizsgálatok eredményeit a felsorolt szempontok szerint tanácsos adataira vezetni, amelynek egyik oszlopa a bibliográfiai szolgáltatások költségeit, a másik a CD-ROM adatbázisokra alapozott rendszer költségeit tartalmazza. A vizsgálatra és az adatok összehasonlítására fordított befektetés bőven megtérül, nemcsak a helyes döntéshez szükséges információk megszerzése miatt, hanem azért is, mert a tesztelés során a könyvtár tapasztalatokat szerezhethet a rendszerek működéséről és arról, hogy mennyire illeszthetők saját működésébe.

/CHAO, D.: Cost comparisons between bibliographic utilities and CD-ROM-based cataloging systems. - Library HI Tech, 7. köt. 3. sz. 1989. p. 49-52./

(Berke Barnabásné)